

Zsidó Ferenc

HAZATÉRÉS

Ő volt az első, aki hazaérkezett a faluba az orosz frontról. Vagyis a Donyec-medencei Novij Donbasz fogolytáborból. 1946 márciusa volt, a tavasz sehogy sem akart jönni, meg volt dermedve a falu, hírek se nagyon jöttek, a helybeliek már reménykedni se mertek, mert a remény is olyan csalóka dolog; és akkor egy fagyos reggelen megérkezett ő. Alig vonszolta magát, beesett szemű volt és csontsovány, de ő volt. Az emberek alig hittek a szemüknek. Hát hogyhogy? S honnan? S a többiek hol vannak? Vannak?

Kiss Dénes, vagyis Dénkó halk, vontatott hangon mesélte, hogy megszökött a szénbányából, a türelmetlenül közbevetett újabb kérdésre, hogy hát onnan meg lehet szökni, azt válaszolta, hogy nem, de neki meg kellett, mert tudta, hogy itthon várja a felesége s két gyermeke, s nincs senkijük. Ágnes erre elsírta magát a villámcsődület előtt, majd szégyenkezve húzta be a kapuból az urát, hogy gyere, Dénkó, a gyermekek; az emberek hümmentettek, megcsóválták fejüket, aztán dolgukra mentek. A gyermekek, a kilencéves Ágniska és a nyolcéves Déneske megilletődve álltak az apjuk előtt. Nem ilyen emberre emlékeztek ők, hanem magasra, erősre, harsányra, játékos tekintetűre; kissé csalódottan tartották oda fejüket, hogy apjuk megsimogassa, hátukat meglapogassa, s közben elhaló hangon mondogassa: de megnőttetek, de megnőttetek. Hiába, három év sok idő, negyvenhárom elején vitték el, a második sorozási hullámmal, amikor a többi apát, családfenntartót is. A gyermek pedig olyan, mint a gomba: nő. És felejt. Anyjuk emlegette eleget, azt is mondogatta, hogy ne féljetek, hazajön apátok, de ő se hitte eléggé. Még most se hitt igazán a szemének, amikor lehúzta megroggyant testű emberéről a koszos inget, s mosdótálat tett elébe, a gyermekeket pedig kiküldte. Régen, vagyis mielőtt elvitték volna a frontra, együtt mosdott a gyermekekkel, derékgiekivetközve, vidáman paskolva a vizet, de most olyan más volt minden, olyan más.

Dénkó hamarjában nem is tudta, mit kérdezzen, a ló megvan-e, dehogyan, nézett rá megütközve az asszony, azt még a németek vitték el negyvennégy nyarán, s őszön pedig az oroszok a tehenet. Vagyis azok nem vitték, lelőtték, s helyben megették. A gyalázatosok!, csikordult Dénkó, de hangja erőtlén volt, hagyj, mondta Ágnes, fő az, hogy mi megmaradtunk. Téged bántottak-e, kérdezte ekkor Dénkó, nem, mondta Ágnes, de nem nézett az urára. Akkor jó, mondta Dénkó, mert ezt volt legkönnyebb mondani.

Reggelire puliszkát főzött az asszony, és egy kicsi túró is volt melléje, Dénkó evett, szemét mindegyre ellepte a könny, a gyermekek is szűkölni kezdtek, miért sír, édesapám, örömben, kislányom, hogy látlak, s hogy mind jól vagytok. S hát olyan rossz volt ott, édesapám? Nem, nem volt rossz. A szénbányában dolgoztunk, enni is adtak. Akkor jó. Itthon bizony rossz volt, édesapám. Tudom, azért igyekeztem haza...

S hát tényleg, hogy tudtál eljönni, te Dénkó?, kérdezte az asszony elhalóan. A férfi intett, hogy majd később, s kiterelte az udvarra a gyermekeket, azok nem értették, hogy egy óra leforgása alatt miért kell másodszor is elhagyniuk a házat.

Miután elfogtak, kezdte a férfi, elszállítottak Novij Donbaszba. Kényszermunkára a szénbányába. Napi tizenkét óra csákányolás, napi kétszeri étellemezéssel. Ha azokat a híg lötytyöket s a huszonöt deka fekete kenyeret étellemezésnek lehet nevezni... Olyan háromezren voltunk a fogolytáborban, napi huszonöt-harmincan haltak meg. Igen, innen, a környékbeliekből is. Például Jánosi Feri a Felszögből... Majd megtudják, én nem mondom el. Látom, így is eléggé haragszanak, amiért én hazajöttem, s a többi nem... Szóval, volt ott vérhas, tifusz, diftéria, mit tudom én... A rühről, tetüről nem beszélve. Én is elkaptam a vérhast. Felszökött a lázam, elájultam. Volt egy kórház, bevitték oda. Már ha kórháznak lehet azt nevezni. Orvos nem volt, gyógyszer se nagyon. De legalább békén hagytak, s ételt is valamicskével jobbat adtak. Igaz, mindegy volt, úgymint kiment minden belőlünk... Én valahogy mégis megmaradtam. A kórházat nem nagyon őrizték, aki oda bekerült, annak általában jártányi ereje sem volt. A pincéből loptam egy civil ruhát, s egy éjszaka megindultam. A szerencse velem volt, mert tudtam, hogy vártok. Hol gyalog jöttem, többnyire éjszaka, hol tehervonaton, a határon is átcsúsztam valahogy, s most itthon vagyok. Milyen jó,

hogy hazajöttél, Dénkó, milyen jó! Ágnes hangja fáradt volt, kissé fásult. Dénkó fájdalommal állapította meg, hogy minden megváltozott. De, szorította össze az öklét, ő azon lesz, hogy helyrerakjon mindent. Magában is, a gyermekekkel is, az asszonnyal is. Fiatalok még, kell legyen erejük. Ha már hazaért, nem hagyhatja el a lélek épp itthon! Tekintetével végigsimogatta feleségét, hogy megtört ő is ez alatt a három év alatt... A fene ette volna meg ezt az... ezt az egészet! Milyen szemrevaló, mosolygós leány volt... Otthagyta a várost őérette, hiába mondták a szülei, hogy ne csináljon bolondságot, mert falun egyéb sincs, csak a dolog s a nyomorúság... Nem lett volna igazuk, ha nem jön közbe ez a mocsok háború... Szegény Ágnes, hogy igyekezett beletanulni mindenbe! Aztán, miután őt elvitték... Vajon mihez kezdett? Mindegy, itt vannak, megvannak. De vajon milyen áron? Lehet erről beszélni? Mennyit aggódott értük! Tudta, nincs senkijük a faluban, nincs, ki segítse őket, nem úgy van, hogy átfutok anyám-apámhoz... Hogy boldogultatok, életem?, kérdezte, az asszony réveteg tekintettel nézett rá, de vád nélkül: nem volt könnyű, nem volt... És elhallgatott. Tudom, súgta rekedten Dénkó, tudom. Ne siránkozzunk azon, ami eddig volt, hanem törődjünk azzal, ami ezután lesz. Meglátod, minden más lesz, minden, minden! Megölelte asszonyát, az szégyenlősen bontakozott ki karjaiból.

Másnap jelentkezett a csendőrségen, azok csak a vállukat vonogatták, egyetlen papírja se volt, se katonakönyv, se orosz hatósági igazolvány, végül kiállítottak neki egy ideiglenes személyit, s azt mondták, ne hagyja el a falut, majd meglátják, mi a rendelkezés.

Nekifogott dolgozni. Végére is azért jött haza. Kicsiszekérrel hordta ki a ganét a földre. Hogy szántani mivel fog, még nem tudta. Gyenge volt, erőtlen. Mindegyre meg kellett állnia, nem kapott levegőt. A sok éhezés, mondogatta. S az elszenvedett nyavalya-kórságok. Csoda, hogy kigyógyult belőlük. Az asszonyok, kiknek emberük még oda volt, ki tudja, hol, rosszallóan, irigyen néztek rá. Kiss Dénes került a tekintetüket. Ilyesmire nem gondolt, amikor elindult Donbaszból. Azt hitte, itthon csak öröm lesz, megkönnyebbülés.

A gyermekekkel továbbra is elfogódott volt, meg nem szidta volna őket semmi pénzért, olykor megsimogatta arcukat, s csak nézte, hogy mivé lettek nélküle. Azoknak már nem akarózott úgy beülni apjuk

ölébe, mint egykor, valahogy a régi játékoknak se olyan volt már az íze. Túlságosan hozzászórtak már, hogy nincs apjuk, most hirtelen nem is tudták, hogy illesszék vissza életükbe. Ha kérték, meséljen valamit a frontról, fogságról, maga mellé ültette őket, komoly arccal elkezdte, hogy az úgy volt, tudjátok-e, aztán hirtelen széles vigyorra húzta a száját, s megpróbálta elviccelni a dolgot valami olyasmivel, hogy az ágyúgolyó elvitte a fejét, de ő utánaszaladt, s visszarakta.

Ágnes is nehezen talált vissza az urához. Lánykorában meleg-barna, élénk tekintetű és szép énekhangjába szeretett bele, mostanra ez a tekintet azonban megtört, s a hang is megváltozott: vékonyra, rekedtessé, sípolóvá vált. S este, ha magához ölelte a zörgő csontú emberét, azt kellett tapasztalja, hogy a férfierő is ugyancsak megcsappant benne.

Körülbelül két hétre a férfi hazatérte után, a gyermekeket egyszerre leverte valami betegség. Kiment belőlük az erő, a levegőt zihálva szedték, lázukat nem lehetett lehozni, vizes lepedőbe burkolva se, nyelvükön valami furcsa csomók-pöttyök jelentek meg. Amikor az orvos megnézte őket, csak hümmögött, azt mondta, efféle ő még nem látott, valami újfajta nyavalya kell legyen, talán valami járvány. Ki tudja, nézett Dénkóra bizonytalanul, maga is hozhatott valamit onnan, ahol volt. Valami ragályt. Ki tudja? Megteszek mindent, ami tőlem telik, de nem ígérhetek semmit, mondta még elhalón. Nagy, nehéz csönd ült meg a házat, miután elment. A betegségnél is erősebb démon. Férj és feleség nem nézett egymásra. A gyermekeket nézték, aztán az ablakon át a messzeségbe, olyan messzeségbe, ahová igazából el sem lehet látni.

Kiss Dénes kitántorgott az udvarba. Atyaég, mit beszél ez az orvos?! Hogy én... én? Nem, az nem lehet igaz! Én nem! NEM! Hát nem azért jöttem én haza... nem azért... Hogy az a...! Betámolygott az üres pajtába, sírni volna jó, fogát csikorgatta, az erek kidagadtak a halántékán. Nem, az nem lehet! Hogy ő, ezt a két szép... Akikért az életet is... Mert az asszonyt is szereti, hogyne szeretné, de a gyermekek... azok... értük ölni is tudna... értük bármit... bármit...

Jeges félelem szorította össze a gyomrát. Igaza lehet a doktornak? Ki tudja, mit hoztam magammal onnan, ahonnan jöttem... Kórház, ezerféle beteggel, hol már a halál is belefásult az áldozatszedésbe... De hát beteg vagyok én? Nem vagyok beteg, csak erőtlen. Erőtlenebb, mint mikor hazaértem...

Ettől kezdve Ágnes el nem mozdult a két gyermek ágyától, Dénest pedig távol tartotta. Kitartóan ápolta őket, virrasztott mellettük. Ételet, italt próbált juttatni erőtlen testükbe. Az orvos három nap után ismét eljött, még többet hümmögött, még többet csóválta a fejét. A tüdejüket is megtámadta, mondta aztán kifejezéstelen hangon, a földet nézve.

Ötödnapon a két gyermek kiszenvedett. Először Dénkó, ő mindig gyengébb volt, fiú létére amolyan kákabélű. Reggelizni nem volt ereje, a teát se tudta lenyelni, csak feküdt ernyedten, aztán egyszerre felakadt a szeme. Ágniska még estig húzta. Egy darabig hörgött, sivalkodott, levegő után kapkodott, aztán kifáradva visszahanyatlott, félájultan. Még volt élet benne, de már szökőben. A tehetetlen szülők számára ez a pár óra maga volt az örökkévalóság. Amikor késő délután egy utolsó sóhajással a leánya is kilehelte lelkét, akkor, csak akkor kezdett zokogni Ágnes. Dénes pedig megtörtén, erőtlenül, mintha egy álomban járna, elment, hogy értesítse a papot.

A kettős halál megdöbbenetette a falu népét. Annyi fájdalom, annyi veszteség érte őket az elmúlt években, hogy egészen megkérgeződett a szívük, csak a gyermekekben maradt még némi örömük, reményük. Az ő távozásuk még a legfásultabbakat is megindította. Egyszerre kettő... Vajon mit akarhat Isten, mik a szándékai?, kérdezték magukban. Az asszonyok végigsírták a temetési prédikációt, de bizony a férfiak szeme se maradt szárazon. Rálapátolták a még szinte fagyos földet a két gyalulatlan deszkából készült kicsi koporsóra, s fedetlen fővel hazabandukoltak. Még a pálinka se esett jól, mit a temető bejáratánál, ahogyan mindig is lenni szokott, a halott emlékére megittak.

És ott maradt a két szülő a frissen hantolt sír mellett. Könnyeiket mind elsírták már, fásultan álltak, beletörődötten. Hallgattak. A közeli fáról egy cinke csodálkozva nézte őket.

Kiss Ágnes lehajtott a fejét. Arra gondolt, kár, hogy hazajött.

Kiss Dénes lehajtotta a fejét. Arra gondolt, kár, hogy hazajött.